

Kjære leser

Det er over tretti år siden det ble publisert et temanummer fra forskningsfeltet idrett og kjønn i dette tidsskriftet. Året var 1989 og da het dette tidsskriftet *Nytt om Kvinneforskning*. Men en av temaredaktørene nå, Jorid Hovden, var også temaredaktør den gangen. I mellomtiden har dette forskningsfeltet opparbeidet seg en sterk posisjon innenfor idretts sosiologisk forskning internasjonalt og i Norge. Forskningsfeltet er i dag kjennetegnet av et stadig større mangfold. Studiene omfatter flere empiriske kontekster og viser større variasjon i kjønns-teoretiske innfallsvinkler og metodiske tilnærminger.

Dette temanummeret av Tidsskrift for kjønnsforskning om *Idrett, kjønn og ulikhet* har gjesteredaktører: Jorid Hovden, som er professor ved NTNU, og Anne Tjønnndal, som er førsteamanuensis ved Nord universitet. Det er gjesteredaktørene som er ansvarlig for denne utgavens leder.

Beret Bråten og Mari Teigen

Refleksjoner om endringer i forskningsfeltet idrett og kjønn

Kjønnsforskningen på idrettsfeltet vokste fram som et resultat av kvinnebevegelsens likestillingskrav på 70-tallet. Aktive idrettskvinner stilte krav om å delta på samme vilkår som menn, og noen av disse begynte også å forske på kvinners vilkår i idretten. Fordi Norge var blant de første landene som satt likestilling i idretten på dagsorden, var de norske forskerne blant de første i verden som utviklet kunnskap om betydninger av kjønn i idrettsorganisasjoner. Derfor var nok temanummeret i 1989, med tittelen *Kvinner og idrett: forskning, perspektiver og utfordringer*, blant de første av sitt slag globalt. En viktig grunn til initiativet var oppfatningen at idretten som en dominerende maskulin kulturform i samfunnet, ble gitt lite oppmerksomhet i den pågående kvinneforskningen (Hovden og Pedersen 1989). En av de første kjønnsforskerne på dette forskningsfeltet, Ann Hall (1988:29), uttrykte dette slik: «*Feminists can't turn the blind eye to the fact that play, games and sport are highly institutionalized aspects of our culture which helps to maintain male hegemony*».

I 1989 var målet å synliggjøre kunnskap om kvinners vilkår for deltagelse og hvordan disse var kjennetegnet av makt. Dette kom særlig til uttrykk i to temaområder, som har vært sentrale på dette forskningsfeltet helt til i dag: (1) kvinnekroppen som kjønnsmarkør i toppidretten og (2) kvinners deltakelse og handlingsvilkår i idrettsorganisasjoner. Når vi sammenligner artiklene fra 1989 med bidragene i dette nummeret rundt disse temaene, ser vi utviklingslinjer som vitner om store endringer både i empiriske utgangspunkt og i teoretiske perspektiver.

Når det gjelder studier om kvinnekroppen som kjønnsmarkør i toppidretten, har disse ofte utgangspunkt i idrettens binære forståelse av kjønn, hvor kjønnsdelte konkurranseklas-

ser formidler at kroppen er en fundamental situasjon for tolking og tilskrivning av kjønnsidentitet. Denne inndelingen bygger på en forståelse av en naturgitt opposisjon mellom en kvinnekropp og en mannskropp. De fleste studier på dette feltet viser at den binære splittelsen også reflekterer et maktforhold, hvor den kvinnelige prestasjonskroppen blir tolket med doble kjønnskoder. Den optimale prestasjonskroppen er mannskroppen og normen kvinners prestasjoner måles i forhold til. Samtidig må ikke den kvinnelige prestasjonskroppen bli assosiert med en mannskropp. Kvinners prestasjonskropp må bevise at de er «nok kvinner» ellers risikerer de utstøtelse.

Den første artikkelen i dette temanummeret viser hvordan denne dobbeltheten utspiller seg i dagens toppidrett. I artikkelen «'Gjennomsnittskvinnen', kjønnsstesting og det hvite blikket: rasialiserte forestillinger av kjønn i eliteidrett», viser Mari Haugaa Engh, eksemplifisert gjennom behandlingen av den sørafrikanske løperen Caster Semenya, hvordan idrettens binære forståelse av kjønn har blitt et problem for mange toppidrettskvinner og for idretten selv. Når regelverk og kjønnsstesting holder fast ved en binær kjønnsforståelse, stilles det spørsmål om Semenya kan delta i kvinneklassen. Haugaa Engh diskuterer kjønnsstestingens vitenskapelighet og viser gjennom å beskrive kjønnsstestingens forutsetninger, hvordan historisk forankrede forestillinger om kjønn, rase og kropp artikuleres gjennom et normativt hvitt blikk. Dette bidrar til at Semenyas kropp ikke bare vurderes som mistenkelig fordi hun ikke er «nok kvinne», men også fordi hun ikke fyller det hvite blikkets normer for kvinnelighet. I dette lys bidrar denne artikkelen med nye innsikter om kvinnekroppens symboliske betydning i toppidretten og hvordan disse betydningene ikke bare er forankret i binære betydninger av kjønn, men også i rasialiserte normer.

Den andre artikkelen i dette temanummeret, «Mot alle odds – muslimske kvinnebokseres identitetsforhandlinger i spenningsfeltet mellom frihet, tilhørighet og innesperring», hvor vi (Anne Tjønndal og Jorid Hovden) er forfatterne, peker i likhet med Haugaa Enghs artikkel på dobbeltheten og dilemmaene som kvinnelige idrettsutøvere møter når de ikke eksponerer kroppen sin på «riktige» måter. Artikkelen synliggjør hvordan muslimske kvinnebokserer forhandler sin identitet i en situasjon hvor de må håndtere konflikter knyttet til motstridende kroppslige grenser. Deres muslimske familier mener at eksponeringen av kroppen i bokseringen er uforenlig med det å være en muslimsk kvinne, mens deres trenere mener at muslimske kleskoder i bokseringen er uforenlig med å være bokser. Gjennom et interseksjonelt blikk på sammenvevingen av betydninger av kjønn, religion og alder, samt et figurasjonsteoretisk blikk på konkurranseidrettens frigjørende potensialer, gir artikkelen innsikter i hvordan nye grupper av kvinnelige idrettsutøvere håndterer og velger å leve med konkurranseidrettens doble kjønnskoder.

Å kartlegge kjønnsforskjeller i idrettsdeltakelse har helt fra begynnelsen av vært et viktig utgangspunkt for å studere kjønnede handlingsvilkår i idrettsorganisasjoner. I den senere tid har vi likevel få undersøkelser som har utforsket kjønnsforskjeller i dagens idretts- og treningsmønstre. Temanummerets tredje artikkel er et bidrag i den sammenheng. Artikkelen er skrevet av Mads Skauge og Kolbjørn Rafoss og har tittelen «Kjønnnet trening som uttrykk for kjønnnet mening? Treningsorganisering og treningsmønstre blant ungdom i Norge 13–18 år 2010–2018». Med logistiske regresjonsanalyser av landsrepresentative data utforsker forfatterne kjønnsforskjeller i ungdommens motiver for trening og valg av treningsarena. Artikkelen bidrar med kunnskap om hvorfor jenter slutter tidligere med trening i idrettslagene enn guttene, og hvorfor jenter ser etter alternativer i andre organiseringsformer, som kan gi dem et større mulighetsrom for å kunne realisere sine trenings- og identitetsprosjekter.

Siste artikkel med tittelen «Fotball som kjønnnet mulighetsrom. Hvilken betydning har metafortellingen om kvinnefotball for unge jenters idrettsprosjekt?» er skrevet av Marlene

Persson, Kari Stefansen og Åse Strandbu. Denne handler også om kjønnsforskjeller og kjønnete handlingsrom i ungdomsidretten. Men fordi artikkelen er basert på intervjudata og feltarbeid, er det jentenes egne stemmer som blir presentert og fortolket. Disse viser hvordan dominerende mediefortellinger om menns fotball og egne erfaringer med nedprioriteringen av jentefotballen i klubbene, påvirker deres oppfatninger om egne mulighetsrom som fotballspillere. De forteller om mindre ressurser og støtte sammenlignet med guttespillere på samme alder. Vi har i dag en rekke andre studier om hvordan damefotball nedvurderes og nedprioriteres til fordel for herrefotball. Denne artikkelen gir et unikt bilde av hvordan unge norske jenter opplever og erfarer den pågående forskjellsbehandlingen i fotball, og hvordan dette former deres framtidsutsikter som fotballspillere.

Temanummeret avsluttes med en bokomtale. Stipendiat Anna Adlwarth ved Nord universitet anmelder den internasjonale forskningsantologien *New Sporting Femininities – Embodied Politics in Postfeminist Times*, skrevet av Kim Toffoletti, Holly Thorpe og Jessica Francombe-Webb. I sin omtale skriver Adlwarth at forfatterne har en kritisk tilnærming til post-feminisme og dens iboende kroppslige praksiser, og at boken bør være obligatorisk lesing for alle kjønnsforskere med interesse for kroppsliggjøring, kultur og idrett.

God lesing!

Jorid Hovden og Anne Tjønndal (gjesteredaktører)

Litteratur

- Hall, Anne 1988. «How should we theorize gender in the context of sport». I: Michael Messner, og Donald Sabo (red.): *Critical perspectives on men, sport and the gender order*. Champaign: Human Kinetics Press.
- Hovden, Jorid og Kirsti Pedersen (1989). «Idrett i kvinneperspektiv – forskningsbidrag, perspektiver og utfordringer», *Nytt om kvinneforskning* 13(4): 3-11.